

HET VRAAGSTUK DER ECONOMISCHE ORGANISATIE.

III.

Onze tijd staat in het teeken der organisatie. Het solidariteitsbeginsel, in de middeleeuwen zoo diep ingeworteld, door de mannen der Fransche revolutie verstooten, heeft opnieuw op onze maatschappij zijn stempel gedrukt.

De revolutie vernietigde den politiestaat en wilde een rijk vestigen van vrijheid, gelijkheid en broederschap. Zij proclameerde de rechten van den mensch en de onbeperkte individueele onafhankelijkheid tot grondslagen der nieuwe maatschappijverhoudingen.

Napoleon zag in dat deze grondslagen onvoldoende waren voor de handhaving der politieke en sociale orde.

Terwijl hij het wankelend gebouw der staatkundige vrijheid deed ineensstorten, plantte de economische ongebondenheid zich echter voort, later krachtig verdedigd door de economisten van het *«laissez faire laisser passer»* stelsel.

Het was niemand minder dan de vader van het moderne socialisme, Marx, die aan de vrijheid op economisch gebied, den eersten zwaren slag wist toe te brengen.

Zijn scherpe geest zag in, dat de *«vrije»* arbeider van het Manchesterdom in werkelijkheid overgeleverd was aan de willekeur van zijn arbeidgever.

Hoe groote fouten Marx ook gemaakt heeft bij het opbouwen van zijn stelsel, de eer kan hem niet ontzegd worden, dat hij door zijn strijdleus *«Arbeiders aller landen vereenigt U»* het eerste sein heeft gegeven tot onze moderne arbeidersorganisatie.

Nadat op dit punt het solidarisme had gezegevierd op het liberalisme, zien wij het solidariteitsbeginsel gaandeweg meer en meer toepassing vinden in al onze maatschappelijke verhoudingen.

Op verschillend gebied heeft het zich zeer krachtig geuit,

in de laatste twee decennia niet het minst in de trust- en kartelbeweging. Toen de vrije concurrentie de prijzen had verlaagd tot een peil, waarbij de kostprijs niet meer werd gedekt, zagen de producenten van een zelfde artikel zich genoodzaakt met elkaar in overleg te treden, ten einde hunne industrie te handhaven op eene basis, die hen tenminste geen verlies meer berokkende.

Indien dus de naam van „Kinder der Not“, zooals Kleinwächter de associatie-vormen der trust- en kartelbeweging eens heeft genoemd, historisch verklaarbaar is, dan valt echter anderzijds niet te loochenen, dat deze economische organisaties in den regel zeer spoedig hunne kinderschoenen ontwassen.

Zoodra het syndicaat of de trust op een krachtigen grondslag is gevestigd en zijn doel de vernietiging of althans de beperking der concurrentie heeft bereikt, is de nood der ondernemers gewoonlijk gelenigd, maar loopt de samenleving gevaar in nood te komen, indien zij niet waakt tegen machtsmisbruik van de zijde der eersten.

Met het oog op den overheerschenden invloed, dien het kartel- en trustwezen kan uitoefenen op de levensvoorwaarden der maatschappij, in verband ook met de misbruiken, die reeds meermalen aan het licht gekomen zijn, heeft men in verschillende landen de vraag opgeworpen, of de staat al dan niet verplicht is, de sociaal-economische taak der trusts en kartellen te regelen en tegen misbruiken te waken door toezicht uit te oefenen op hun beheer.

De eerste schrijver, die het trust- en kartelwezen wetenschappelijk onderzocht heeft, de reeds genoemde Oostenrijksche economist Kleinwächter, stelde eene geheele reeks van sociale plichten vast, die de Staat den kartels behoort op te leggen.

Zijne eischen, gingen, evenals die van vele andere geleerden, die het sociale vraagstuk alleen op hun studeerkamer beschouwden, veel te ver. Zij omvatten niet minder dan de vaststelling van een minimum-loon bij levenslange aanstelling der arbeiders.

Een andere theoreticus wenscht, dat de kartels gehouden zullen zijn, hunne arbeiders te verzekeren tegen werkeloosheid, veroorzaakt door inkrumping der productie of door verbetering der techniek.

Het behoeft wel geen betoog, dat er betere wegen openstaan, ter verbetering der arbeiderstoestanden, dan een zoo diep ingrijpen

van den staatsarm ter bescherming resp. ter begunstiging van eene bepaalde groep van personen.

Ik herinner slechts aan de wenschelijkheid der oprichting van spaarbanken, verbruiksvereenigingen, vakscholen, bibliotheken, inrichtingen voor oude, zieke en herstellende werklieden, coöperatieve bouwvereenigingen, wier welslagen door eene economische organisatie der industrie kan worden bevorderd, zoo niet verzekerd.

Ik behoef hierop wel niet verder in te gaan, waar ik in mijn eerste artikel reeds uitvoerig heb stilgestaan bij de voordeelen, die ook voor de arbeiders uit eene meer economische organisatie der productie kunnen voortvloeien en ook reeds voortgevloeid zijn, daar waar de leiders der ondernemersvereenigingen hunne sociale verplichtingen ten opzichte der arbeiders niet uit het oog verloren. Zoolang zij de laatsten laten deelen in de winsten hunner economische organisaties, — en vooral in Engeland zien wij een streven naar steeds nauwere samenwerking op dit gebied tusschen arbeid en kapitaal — bestaat er geen aanleiding om ten behoeve der trustarbeiders de tusschenkomst van den Staat in te roepen. Zij zelf hebben belang bij eene onbepaalde heerschappij van den trust, omdat deze zooals wij gezien hebben, hen een hooger loon en eene grootere stabiliteit hunner inkomsten waarborgen kan, dan onder het vrije productiesysteem mogelijk zou zijn.

De vraag of de Staat geroepen kan zijn tot eene reglementeering der trust- en kartelbeweging valt dus geheel buiten het terrein der arbeidersbescherming.

Inderdaad streeft dan ook de trustwetgeving, zooals die reeds in verschillende landen bestaat, geheel andere doeleinden na.

In het onlangs verschenen 4^e deel van „Die Denkschrift der Reichsregierung über das Kartellwesen“ waarvan het eerste deel op 28 Nov. 1905 den Rijksdag aangeboden werd, vinden wij in de inleiding de kartel- en trustwetgeving der belangrijkste staten behandeld, hetzij dat deze reeds practische toepassing heeft gevonden, hetzij dat geformuleerde voorstellen daarover de wetgevende lichamen bezig houden. De grootste plaats nemen daarbij in, de trustwetten der Vereenigde Staten van Amerika, de bakermat en nog steeds het dorado der trusts.

Zooals onze bezitters van Amerikaansche spoorweg- en industrie-

aandeelen maar al te goed weten, is het vraagstuk der Staats interventie ten aanzien der trusts in Amerika reeds sedert jaren aan de orde van den dag. Men mag gerust beweren, dat de economische ontwikkeling van dat land ten nauwste verband houdt met de gedragslijn, die de wetgevende macht daar te lande ten opzichte der trusts volgt.

Bij de opeenvolgende presidentsverkiezingen heeft deze kwestie dan ook steeds een overwegende rol gespeeld. Ex-president Roosevelt heeft zich herhaaldelijk ten gunste van eene speciale wettelijke regeling verklaard, maar steeds in vage algemeene bewoordingen, waaruit niet viel op te maken, in welken geest hij zich zulk eene wet heeft gedacht.

„Ik geloof“, zeide hij o. a. in een zijner Boodschappen, „dat monopolies ongerechtvaardigde bevoorrechtelingen zijn, waardoor concurrentie wordt afgesneden of beperkt. Frauduleuse overkapitalisatie en de andere kwaden, welke zich in verband met de trustorganisatiën voordoen, en die practijken, welke schadelijk zijn voor den onderlingen handel der bondsstaten, kunnen tegengegaan worden zoowel krachtens de bevoegdheid welke het congres bezit om den handel met het buitenland en den onderlingen der Staten te regelen, als door regelingen te maken en eischen te stellen, welke zich voor zoodanigen handel, de middelen, waarmede deze wordt gedreven, en hen, die er bij betrokken zijn, rechtstreeks kunnen doen gelden. Ik beveel het onderwerp ernstig aan het congres aan, opdat een redelijke en krachtdadige wet tot stand kome, onder welke kwesties, als zich thans voordoen, definitief berecht kunnen worden.“

Het kwam echter onder zijn presidentschap niet tot zulk een uitgebreid wetsvoorstel, waardoor velen geneigd zijn te gelooven, dat het Roosevelt nooit ernst is geweest met zijn bestrijding der trusts.

Vast staat dat de ex-president niet gekant is tegen het trustbeginsel.

Uitdrukkelijk heeft hij meermalen verklaard, dat hij tegen de trusts op zich zelf niets heeft.

Integendeel, zegt hij: „die groote vereenigiugen zijn de onvermijdelijke ontwikkeling van het moderne industrieuzen en elke poging om ze te vernietigen zou ijdel blijken, of men zou daartoe middelen moeten bezigen, die op groot onheil voor het politiek bestaan zouden uitloopen“.

„Wij hebben“, zegt de president verder, „maar alleen te trachten, het kwaad er van uit den weg te ruimen; wij moeten haar niet vijandig zijn, maar ons er slechts toe bepalen haar zoo te behandelen, dat zij ondergeschikt zijn aan het publieke welzijn“.

Hierin zal wel iedereen het met den ex-president volkomen eens zijn, dat het algemeen welzijn de hoogste wet moet zijn in den Staat. Dit algemeen welzijn brengt mede, dat de Staat moet waken tegen kwade practijken, waardoor het algemeen belang geschaad kan worden. Zelfs J. D. Rockefeller, de schepper en leider van den Standardoiltrust, heeft erkend, dat het de taak van den wetgever is de misbruiken der trusts tegen te gaan. Maar vraagt men waarin het kwaad, waartegen Roosevelt steeds met zooveel ophef meende te velde te moeten trekken, bestaat, dan zal men in zijne boodschappen tevergeefs een categorisch antwoord vinden.

Voor deze terughoudendheid van den ex-president om gevolg te geven aan de bedreigingen, waarmede hij in zijne philippica's de leiders en aandeelhouders der trusts telkens den schrik op het lijf joeg, is echter wel een verklaring te vinden. Het is, zooals wij gezien hebben, hoofdzakelijk van het standpunt der consumenten, dat klachten rijzen over de trusts en het is dus ook ten behoeve van hen, dat de president het kwaad dat de trusts geacht worden mede te brengen, wilde bestrijden. Maar dan moest hij toch in de eerste plaats aan den consument een ongehinderde kans geven, om zich de artikelen, die hij verlangt, zoo goed en goedkoop mogelijk aan te schaffen. Daartoe zou Roosevelt hebben moeten breken met het beschermend stelsel, dat hij echter, als een der voornaamste programmapunten van de republikeinsche partij, niet kon laten vallen.

Zijn meest geducht wapen, de verlaging der invoerrechten kon hij dus niet hanteeren, zoodat hij zich moest bepalen tot eene verscherping en betere toepassing der bestaande antitrust-wetten. De voornaamste hiervan is de Sherman-wet van 1890, eene wet tot bescherming van handel en verkeer tegen onwettige beperkingen en monopolies, (an act to protect trade and commerce against unlawful restraints and monopolies) van algemeene geldigheid „voor elke overeenkomst of combinatie in trustachtigen of anderen vorm met het doel van beperking der vrije uitoefening

van het beroeps- of handelsverkeer der enkele bondsstaten onderling of met het buitenland". De Sherman-wet wordt door een aantal andere wetten aangevuld, zooals de tolwetten van Wilson (1894) en Dingley (1897) en de Elkins-wet van 1903, die handelingen in strijd met de Interstate-commerce-wet door beampten van corporaties als overtredingen der corporatie zelve verklaart, en deze laatste met straffen tot 20.000 Dollars voor elk afzonderlijk geval bedreigt. Van zeer ingrijpend belang was ook de Hepburn-wet van 1906. Door deze werden de bepalingen der Interstate-commerce-wet, die volgens haren eersten opzet, hoofdzakelijk tegen de spoorwegen was gericht, ook van toepassing verklaard op de pijpleidingen, die de petroleum vervoeren, alsook op de expresscompagnies, die de pakketverzending in de Vereenigde Staten in handen hebben. Alle ondernemers die onder de wet vallen, worden als publieke vervoerders (common carriers) aan vrachtdwang onderworpen en zijn verplicht transporten van iedereen aan te nemen. Zeer gewichtig is ook de nieuwe bepaling, dat vanaf 1 Mei 1908 geene spoorwegonderneming, behalve voor haar eigen gebruik en met uitzondering van hout, het tusschenstaatsche exportverkeer van welk artikel dan ook, dat zij zelve fabriceert of bij welks fabricatie zij finantieel belang heeft, bezorgen mag. Daardoor werden vooral sommige spoorwegmaatschappijen, die groote kolenmijnen bezitten, sterk getroffen.

Oorspronkelijk waren de beslissingen der interstate-commission niet zonder meer uit te voeren. Wanneer de spoorwegen de bepalingen der commissie niet opvolgden, moesten de benadeelden voor de bondsgerechtshoven klagen en de beslissing werd daardoor zeer vertraagd. Door de Hepburn-wet werden de bevoegdheden der commissie echter verder uitgebreid, vooral doordat haar het recht werd toegekeend maximumtarieven voor het personen- en goederenvervoer te bepalen, wanneer de door de spoorwegen verlangde vrachten haar te hoog voorkomen.

De spoorwegen moeten de voorschriften der commissie, voor zoverre ze geen geldbetalingen voor schadevergoeding betreffen, binnen eenen korten, door haar te bepalen termijn opvolgen. Zij kunnen ze echter betwisten en hare opheffing voor de gewone gerechtshoven bepleiten. In verband met deze belangrijke uitbreiding harer bevoegdheden, heeft de interstate commerce

commission in den laatsten tijd een omvangrijke werkzaamheid ontwikkeld, over welker resultaten echter nog geen definitief oordeel mogelijk is.

Naast de Vereenigde Staten hebben de Australische Koloniën de scherpste kartel- en trustwetten uitgevaardigd. Van de Amerikaansche onderscheiden zij zich daardoor, dat zij zich voornamelijk tegen buitenlandsche monopolieorganisaties richten, en de Australische industriën en hare arbeiders tegen hunne overzeesche concurrenten willen beschermen.

De hoofdwet is die van den Australischen bond „tot behoud van Australische industriën en tot verhindering van schadelijke monopolies“ (the Australian-industrial preservation act 1906.) Zij bevat uitvoerige civiel- en strafrechterlijke bepalingen tegen „commercial-trust“, (handeltrusts), die naar omstandigheden als oneerlijke concurrentie gekwalificeerd worden. Dit geldt ook van „dumping“, d. w. z. van de goedkoopere levering aan buitenlandsche dan aan binnenlandsche afnemers,

Om groote prijsopdrijving onder de bescherming der hooge rechten te beletten, bepaalt de algemeene tolwet van 1906, dat de gouverneur-generaal de rechten op landbouwmachines, die tot bescherming tegen de Amerikaansche trust zeer hoog opgevoerd waren, op de helft kan verlagen, in geval de prijzen der in Australië vervaardigde machines bepaalde, in de wet voorziene maximum-prijzen overschrijden.

Een Nieuwzeelandsche wet van 1907 heeft de bescherming ten doel der consumenten tegen monopolies in den meel-, tarwe- en aardappelenhandel, en maakt op voorstel eener commissie van onderzoek, opheffing der invoerrechten op deze artikelen mogelijk voor minstens drie maanden. De commissie moet van tijd tot tijd onderzoeken, of de groothandelprijzen voor de bewuste goederen in Nieuw-Zeeland buitensporig hoog zijn, en kan dan aan den Gouverneur voorstellen, de opheffing der rechten toe te passen. De aardappelprijs wordt zonder meer voor buitensporig hoog gehouden, wanneer hij den in de wet voorzienen prijs van pst. 7 per ton te boven gaat.

Ook Canada en de Kaapkolonie hebben wetten uitgevaardigd die zich richten tegen monopolistische overeenkomsten en vereenigingen. Ik zal bij deze wetten echter niet blijven stilstaan, ten einde nog een zeer beknopt overzicht der Europeesche wet-

geving, die voor ons van meer belang is, te kunnen laten volgen.

Frankrijk heeft nog steeds de bekende artikelen 419 en 420 code pénal, die voor de tegenwoordige kartellen slechts weinig beteekenis hebben, maar in verband met de artikelen 6, 1131, en 1133 van den code civil, meermalen tot civielrechtelijke nietigverklaring van kartellen hebben geleid. In 1901 werd eene wet uitgevaardigd tegen door buitenlanders opgerichte vereenigingen, die ten doel hebben: *«soit à fausser les conditions normales du marché des valeurs ou des marchandises, soit à menacer la sureté intérieure ou extérieure de l'État.»*

Tot practische toepassing is deze wet nog niet gekomen.

In België zijn de artikelen 412 en 419 van den Franschen code pénal opgeheven. Kartellen vallen daar onder de algemeene civiel- en strafrechtregels, terwijl de jurisprudentie hen gunstig gezind is.

Hetzelfde geldt over 't algemeen voor Italië. Hier en in Rumenië is opmerkenswaardig, dat de regeering zelve een industrie in een dwangkartél vereenigd heeft ¹⁾). In Italië geschiedde dit met de Siciliaansche zwavelindustrie, in Rumenië met de petroleumraffinaderijen, wier productie gecontingenteerd werd en waarbij ook de inlandsche prijzen wettelijk werden geregeld.

Ook Rusland, dat strafrechtelijke bepalingen tegen kartellen bezit en ook toepast, heeft in de suikerindustrie in 1895 een dwangkartel opgericht, doch verbiedt overigens kartellen voor levensmiddelen of andere goederen van noodwendige levensbehoefte door de §§ 913 en 1180 van zijn strafwetboek.

Groot-Brittanje verklaart kartellen op grond van zijn gewoonterecht als eene beperking van den handel, wanneer daardoor de vrije concurrentie uitgesloten wordt. Bij tijdelijke, plaatselijke en zakelijk beperkte afschaffing der vrije concurrentie (partial restraint) worden kartellen voor geldig aangezien, voor zooverre de beperking in redelijke grenzen blijft en een overeenkomstige tegenprestatie aanwezig is.

In Oostenrijk hebben de tot dusver ingediende kartelwetsontwerpen der Regeering, die zich slechts tot enkele aan indirecte belastingen onderworpen artikelen zouden uitstrekken,

¹⁾ Ook de Deutsche regeering is reeds dien weg opgegaan door haar „Entwurf eines Gesetzes über den Absatz von Kalisalzen“ dat in de Deutsche pers zeer verschillend beoordeeld wordt.

door de weigering van het „Herrenhaus“ om ze goed te keuren, schipbreuk geleden.

In Hongarije is sinds 1904 een kartelwetsontwerp van beperkte strekking aan de orde, dat door Dr. Paul Mandel in opdracht der Hongaarsche regeering werd ontworpen. Op enkele bepalingen van dit ontwerp kom ik straks nog even terug.

In Duitschland wordt de rechtsgeldigheid eener kartel-overeenkomst in het algemeen erkend. Sedert 1900 (een jaar van kolennood) is de kartelwetgeving ieder jaar in den Rijksdag ter sprake gekomen. Zooals hierboven reeds gezegd, heeft de Regeering een omvangrijk materiaal over het kartelvraagstuk verzameld en ter beschikking van den Rijksdag gesteld. Deze voorbereidende arbeid schijnt thans ten einde, doch van definitieve wetsvoorstellen verluidt nog niets.

Intusschen is het kartelvraagstuk in Duitschland reeds herhaaldelijk ook op sociaal-economische congressen aan de orde geweest, zoo o. a. op het Kongress des Vereins für Sozialpolitik in September 1905 te Mannheim gehouden, waar niemand minder dan Gustav Schmoller dit vraagstuk inleidde. Hij noemde dit het gewichtigste vraagstuk van onzen tijd, omdat de trusts en kartellen eene revolutie hadden teweeg gebracht in de volkshuishouding, zooals deze gedurende 2000 jaren had bestaan. De vrije concurrentie had volgens Schmoller opgehouden en zonder tusschenbeide treden van het staatsgezag, zouden de trusts en kartellen hun einddoel, het monopolie zeer zeker bereiken. Om hun den pas af te snijden, kwam Schmoller met een geheele reeks positieve verreikende voorstellen aandragen, die in industrieele kringen een levendige opschudding te weeg brachten. Geheel nieuw waren daarbij zijne denkbeelden om den Staat het recht toe te kennen in ondernemingen of combinaties die met meer dan 70 Millioen kapitaal werken, $\frac{1}{4}$ der bestuursleden te doen benoemen, alsmede om den Staat te doen participeeren in de netto-winst, voor zoover deze 10 pCt. van het kapitaal overtreft.

De geheime Commerzienrat Kirdorf, directeur-generaal der Gelsenkirchener Bergwerksgesellschaft en president van het Kolensyndicaat betoogde dat deze voorstellen ten eenenmale onaannemelijk waren. Hij gaf de voorkeur aan staatsexploitatie, boven eene staatsinmenging als door Schmoller was voorgesteld,

en wees er op, dat of de Staatsbestuurderen oversteund en op zij gezet zullen worden, of zij zullen zijn een bureaucratisch blok aan het been hunner medebestuurderen.

Het resultaat der debatten is geweest, dat Schmoller's denkbeeld van Staatsmedezeggenschap in het bestuur der groote corporatie's bijna eenstemmig werd verworpen, terwijl daarentegen het denkbeeld van publiciteitsplicht der kartellen vrij algemeen bijval vond.

In ons land kan het onderhavige vraagstuk nog niet als urgent beschouwd worden. Toch heeft de rechter in de Bosscher arrondissements-rechtbank Mr. de Menthon Bake zijn licht er over laten schrijven in eene uitmuntende studie, gepubliceerd in het *Rechtsgeleerd Magazijn*.

Hij komt na een nauwgezet onderzoek tot de volgende desiderata:

Tegen ongemotiveerde prijsopdrijving beveelt hij eene bepaling aan in den geest van het Hongaarsche kartelwetsontwerp, dat te dien aanzien de volgende regeling voorstelt.

Wanneer de kartelprijzen zoodanig worden opgeschroefd, dat het kartel eene onbehoorlijk groote winst maakt, kan het van staatswege door tusschenkomst van het Openbaar Ministerie op voordracht van den Minister van koophandel worden ontbonden.

Het Hongaarsche ontwerp laat verder een civiele actie toe, in de gevallen, dat het producentenkartel van den tusschenhandel ruineus hooge prijzen vordert, of het tusschenhandelkartel den producent ruineus lage prijzen aanbiedt.

Mr. de Menthon Bake vraagt zich verder af, of naast den civielen rechter, ook niet de strafrechter dient in te grijpen.

„Hoewel in het algemeen geen voorstander van het laatste — toevlucht tot strafbepaling moet steeds blijven het ultimum remedium van den wetgever — is het hier evenals bij de onderkruiping de vraag, of men het buiten strafbepaling stellen kan.”

Beslist wenscht de genoemde rechtsgeleerde, administratieve bepalingen ten einde der overheid de noodige contrôle op de kartellen te verschaffen.

Mr. de M. B. stelt te dien opzichte voor eene staatsinspectie, aan welker goedkeuring de kartelstatuten worden onderworpen, terwijl zij ten alle tijde recht op inzage heeft van de boeken van het kartel ten einde de noodige contrôle te kunnen uitoefenen. Het zou mij te ver voeren de verdere uitwerking en toelichting

tot dit voorstel hier weer te geven. Het bovenstaande moge voldoende zijn om de belangstelling der lezers voor Mr. de M. B.'s voorstellen op te wekken.

Veel verder dan de voorstellen van den Bosscher rechter, gaan de denkbeelden van den Heer J. Visscher te Apeldoorn, die zich in zijn reeds aangehaald artikel in het Tijdschrift der Maatschappij van Nijverheid ¹⁾, een voorstander verklaart van trustvorming met staatshulp en onder staatstoezicht. Ziehier hoe de Heer V. zich de uitvoering zijner indeën voorstelt.

„Wanneer de groote meerderheid der industriëlen in een of anderen tak van industrie dit wenscht, kan de Regeering aan de combinatie het recht verleen en tot de alleenproductie.

Is dit geschied, dan mogen buiten de combinatie om geen nieuwe fabrieken meer worden opgericht. Fabrikanten, niet bij de combinatie aangesloten, kunnen uit den aard der zaak hun bestaande ondernemingen op den ouden voet blijven drijven.

„De Regeering geeft aan de combinatie allen gerechtvaardigden steun, zooals de voorkeur bij leveranties aan openbare lichamen.

„In ruil voor dien steun en het monopolie, stelt de Regeering de volgende eischen :

- a. Voortdurende contrôle op de kwaliteit der fabricatie.
- b. Een behoorlijke loonstandaard voor de arbeiders.

„Deze eischen zijn het minimum, dat een Regeering zou mogen stellen.

„Deze regeling zou reeds groote voordeelen opleveren. Als het mogelijk ware, zou ik direct nog een stap verder willen gaan.

„Bij een goede trustvorming behooren de verschillende fabrieken aan één combinatie. De oorspronkelijke eigenaars krijgen aandeelen in de onderneming maar de waarde der door hen ingebrachte zaak. Eerst dan is het mogelijk ten volle de voordeelen van de beperking der onderlinge concurrentie te plukken en een doelmatige verdeling der productie tot stand te brengen.

„Als dit geschiedt, is ook de tijd gekomen, den arbeider aandeel in de winst te verschaffen. Verlichte industrieëlen hebben het noodzakelijke daarvan al lang ingezien en waarlijk niet tot hun nadeel. De prikkel tot meerdere krachtsinspanning en vooral

¹⁾ Zie „De Economist” van Maart 1910 bldz. 214/215.

ook de onderlinge contrôle van het personeel, brachten zulke groote voordeelen aan, dat het arbeidersdividend daaruit ruimschoots kon worden uitgekeerd. „Daarom zou ik wenschen:

„Na aftrek der exploitatiekosten en der gewone rente voor het aandeelenkapitaal, wordt de overwinst verdeeld tusschen de aandeelhouders, de arbeiders en den Staat.”

„Op de uitwerking dezer denkbeelden zal ik thans niet verder ingaan”.

Ik geloof, dat de Heer V. bij de nadere uitwerking zijner denkbeelden, maar vooral indien het tot een practische toepassing ervan zou komen, op vele klippen zou stooten, die niet gemakkelijk te omzeilen zijn. Toch komen mij de denkbeelden van den Heer V. niet zoo utopistisch voor, als zij wellicht op het eerste gezicht velen zullen toeschijnen. Zooals wij reeds gezien hebben, zijn reeds verschillende buitenlandsche regeeringen door de omstandigheden en in het belang der economische ontwikkeling van hun land gedwongen geweest, tot karteldwang hun toevlucht te nemen. Toch zal een dergelijke maatregel m. i. alleen genomen mogen worden als een uiterste redmiddel, wanneer inderdaad de toestanden in eene industrie zich zoo ernstig laten aanzien, dat zonder een ingrijpen van den staatsarm eene nationale ramp te vreezen zou zijn ¹⁾. Hoewel ik op dit oogenblik geen concreet geval zou weten, waarbij staatsinterventie als bovenbedoeld voor ons land te rechtvaardigen zou zijn, acht ik dergelijke gevallen in de toekomst hetzij hier te lande, hetzij in Indië, volstrekt niet denkbeeldig. Hetgeen de Heer V. echter blijkbaar als regel zou wenschen, behoort m. i. uitzondering te blijven. Het denkbeeld van de Heer V. om den Staat een aandeel in de winst toe te kennen, zou m. i. ook alleen toepassing mogen vinden in de gevallen waarin inderdaad de prosperiteit eener industrie tengevolge der staatstusschenkomst, belangrijk is vooruitgegaan.

Den weg van contrôle op de kwaliteit van het fabricaat is onze Regeering reeds opgegaan door de vleeschkeuring voor export en door hare Rijksbotercontrôle. Ongetwijfeld zal dit

¹⁾ Eene stelling van ongeveer gelijke strekking verkondigt de Deutsche regeering in hare toelichting op het hiervoren genoemde wetsontwerp, zie o. a. Kartell-Rundschau van Maart 1910, waarin dit ontwerp met memorie van toelichting is opgenomen.

staats-toezicht op de productie, dat in het buitenland reeds op meer uitgebreide schaal, speciaal op levensmiddelen wordt uitgeoefend, ook in ons land nog voor uitbreiding vatbaar blijken te zijn. ¹⁾

In het algemeen zou ik echter den voorstanders eener staats-interventie ten aanzien der trust- en kartelbeweging, er op willen wijzen, dat zij éénen factor te veel over het hoofd zien, die m. i. in de toekomst eene steeds grootere rol zal gaan spelen, nl. de ontwikkeling der coöperatie zoowel der consumtieve als der productieve. In mijn eerste artikel gaf ik reeds als mijn bescheiden meening te kennen, dat wij niet zonder grond mogen verwachten, dat indien eene economische organisatie dienstbaar zou worden gemaakt aan de uitbuiting der consumenten, de solidariteit der laatsten zich gaandeweg zoodanig ontwikkelen zal, dat zij met succes aan eene onrechtvaardige prijsopdrijving den kop kan indrukken.

Behalve het in art. I reeds aangehaalde verweermiddel van den boycott, staat voor eene goed georganiseerde consumenten-vereeniging, de coöperatieve productie in het verschiep, die thans reeds jaar op jaar vooral in Engeland belangrijke vorderingen maakt. ²⁾

Het wil mij dan ook toeschijnen, dat op den duur ten aanzien der consumenten geene staatsbescherming noodig zal

¹⁾ De behoefte aan eene rijkswetgeving op de keuring van levensmiddelen doet zich in de industriele kringen van ons land hoe langer hoe meer gevoelen. Het is duidelijk dat bij het steeds toenemend aantal gemeentelijke verordeningen op dit gebied, de fabrikanten reikhalzend beginnen uit te zien naar eene uniforme regeling, naar een „Codex alimentaris”, die een einde zal maken en aan de uiteenlopende voorschriften der plaatselijke keuringsdiensten en aan die knoeierijen welke de gemeentelijke wetgevers bezwaarlijk kunnen ondervangen.

²⁾ De vooruitgang der coöperatieve beweging in Engeland wordt geïllustreerd door de volgende cijfers, die duizendtallen pd. st. voorstellen:

	Omzet der	1897.	1907.	Toeneming in pCt.
Productievereenigingen . .		8687	19396	123.3
Grootinkoop- id. . .		16326	32390	98.1
Verbruiks- id. . .		40075	67878	69.4

Men ziet hieruit dat de progressie bij de productie-coöperatie het sterkst is geweest. De Engelsche coöperatieve vereenigingen beschikken thans reeds over een kapitaal van 150.000.000 gulden.

blijken, omdat òf de trustleiders de belangen van producenten en consumenten in harmonie zullen weten te brengen, òf indien zij den weg der sociale rechtvaardigheid verlaten, het solidariteitsgevoel der consumenten zoo krachtig ontwaken zal, dat de trustmagnaten hiertegen hunne hoofden te pletter zullen loopen.

Intusschen zal men in verschillende zich krachtig ontwikkelende landen zooals b.v. de V. S. van Noord-Amerika op de toekomst vertrouwend, de gevaren van het heden niet uit het oog mogen verliezen. In die landen zullen de Regeeringen niet mogen nalaten en met het oog op den overheerschenden invloed, dien het trustwezen daar kan uitoefenen op de levensvoorwaarden der bevolking, en in verband met de misbruiken, die juist daar herhaaldelijk aan het licht gekomen zijn, bedacht moeten blijven op effectief toezicht en contrôle van Staatswege op trusts en kartels, gepaard gaande met een redelijken publiciteitsdwang.

In ons land echter met zijn vrijhandel en beperkte industrie, zal vooral wanneer ons nieuw vennootschapsrecht afdoende waarborgen zal verschaffen voor contrôle en publiciteit bij naaml. vennootschappen, de drang naar eene kartelbeweging zich wel nooit zoo sterk doen gevoelen als in de groote protectionistische industrie-staten.

Het kan niet betwist worden, dat in het algemeen voor ons land, de bezwaren elders tegen economische organisatie te berde gebracht, niet, of in mindere mate gelden, omdat bij het vigeerende vrijhandelsstelsel, iedere combinatie hier te lande aangewezen is op eigen kracht, op hare bruikbaarheid als economische factor bij de productie, het vervoer of de verdeling der goederen.

Het probleem der economische organisatie zal dan ook voor ons land hierin bestaan, een zoodanigen vorm van samenwerking te vinden voor iedere branche van handel en industrie, dat de voordeelen van vereeniging ten volle tot uitdrukking komen en de nadeelen, die zich bij het trust- en kartelwezen hebben geopenbaard, zooveel mogelijk worden geëcarteerd.

Willen de ondernemers zich zekerheid verschaffen om hunne producten steeds tegen loonende prijzen te kunnen afzetten, dan zullen zij hunne toevlucht moeten nemen tot de meest

volmaakte vormen van economische organisatie. Alleen door de handen in een te slaan, kan men geraken tot stabiliteit in de productie, en tot contrôle der prijsbeweging, daar alleen bij doelmatige organisatie, de marktpositie in haar geheel overzien kan worden, en het aanbod geregeld kan worden naar de vraag.

Zelfs de meest geniale individueele ondernemer is hiertoe niet bij machte. Groot zal echter de verantwoordelijkheid zijn, die de leiders der trust- en kartelbeweging op zich laden.

Slechts wanneer zij inzien, dat hunne organisatie niet uitsluitend een middel mag zijn om het eigen bedrijf zoo winstgevend mogelijk te maken, maar dat deze economische kracht tevens moet worden dienstbaar gemaakt aan het belang der sociale rechtvaardigheid, slechts dan mag verwacht worden, dat de economische organisatie een weldaad zal worden voor de geheele maatschappij.

Zeër zeker kan men in de kapitalistische combinatie's dikwijls groote gebreken ontdekken, vooral in hunne gevolgen ten opzichte van den consument, maar deze zullen zich m. i. op den duur op den trust of het kartel zelven wreken.

De laatste vijf en twintig jaren waren getuige van de geboorte van tal van combinaties. Sommigen bestaan nog en bloeien; anderen zijn met schande ondergaan. En wat was gemeenlijk de oorzaak van hunnen val? Eenvoudig het misbruik dat zij maakten van hunne schijnbare macht om de prijzen geheel naar willekeur te regelen.

Van de andere zijden zijn juist die combinaties, die met wijs overleg hun heil zochten in eene economische exploitatie, in stabiliteit der prijzen en in de verbetering van den socialen toestand der werklieden, tot grooten bloei geraakt.

Ik ben hiermede gekomen aan het einde van de taak, die ik mij heb voorgesteld om n.l. den lezer een inzicht en een overzicht te geven van het vraagstuk der economische organisatie, dat zeer zeker een der belangrijkste wereldvraagstukken van onzen tijd genoemd mag worden. Ofschoon thans internationale kartelovereenkomsten reeds aan de orde van den dag zijn, is het duidelijk dat bij de voortschrijdende wereldproductie, waarbij steeds nieuwe productielanden de concurrentie met de oudere staten opnemen, wij nog pas staan aan het

allereerste begin eener economische regeling van het wereld-productieproces op internationalen grondslag. Toch zal het menig lezer wellicht verwonderen, indien hij verneemt dat er een lucifertrust bestaat, opgericht door de Japansche luciferfabrikanten in combinatie met Engelsche kapitalisten, die zich ten doel stelt den geheelen handel in dit artikel niet alleen in het verre Oosten, maar over geheel Azië en Australië te monopoliseeren.

Indien ik ten slotte de eindindrukken mag samenvatten, waartoe mijne studie van dit vraagstuk mij heeft gebracht, dan zou ik dit willen doen door te onderschrijven de volgende uitspraken van wetenschappelijke onderzoekers op dit gebied, op de eerste plaats van Dr. Ferdinand Baumgarten in de inleiding van zijn standaardwerk „Kartelle und Trusts“:

„Kartelle und Trusts sind hervorragende Beispiele jener groszen Selbstwidersprüche, deren die moderne Gesellschaft so viele aufweist, die aber vielleicht wesentliche Glieder jenes nie innehaltenden und unendlichen Stroms der Evolution bilden, welche in ihrer Gesamtheit die Welt selbst ist.“

En van Gustav Schmoller:

„Es ist ein Entwicklungsprozess, der unserer Zeit, ihren materiellen, wirtschaftlichen Bedingungen, ihren organisatorischen Tendenzen entspricht“, en verder:

„Im ganzen wird man sagen können, die Kartelle seien so segensreich oder so unheilvoll, wie die Leiter maszvoll und staatsmännisch oder kurzsichtig und habsüchtig sind“.

Ten slotte nog van H. D. Parmelee in Business:

„De pogingen om de trusts te vernietigen hebben alleen ten gevolge gehad, dat de aansluiting tusschen de verbonden corporaties sterker werd. Alleen een vertraging in den loop der zaken kan door de herhaalde pogingen om hen te ontbinden teweeggebracht worden; het goede zal zich als altijd ten slotte toch baan breken“.

Nijmegen, October 1909.

J. J. M. H. NIJST.